

E. G.

WYCENA PRODUKTÓW ROLNICZYCH ZUŻYWANYCH W GOSPODARSTWACH CHŁOPSKICH — OPRACOWANA W IER DLA 1954/1955 roku

(Komunikat)

W Instytucie Ekonomiki Rolnej rokrocznie opracowywany jest cennik dla wyceny produktu globalnego w indywidualnych gospodarstwach chłopskich prowadzących rachunkowość rolną. Według przyjętej w IER metody wyceny produkcji rolniczej* dla tej części produkcji, którą gospodarstwo sprzedaje, przyjmuje się cenę realizacji, druga natomiast część, zużyta w gospodarstwie produkcyjnie (nakłady) i konsumpcyjnie (spożycie rodziny), przy obliczaniu całego produktu globalnego zostaje wyceniona na poziomie cen wolnorynkowych. Przyjęta przy tym zostaje taka cena wolnorynkowa (kontraktacja, skup wolnorynkowy, bezpośredni handel chłopski), po której zostaje sprzedana podstawowa część masy towarowej danego produktu. Na przykład spożyte w gospodarstwie mleko i jaja wyceniane są według cen skupu przez mleczarnie i GS, owoce i warzywa według cen handlu chłopskiego, żywiec wieprzowy według cen kontraktacji trzody chlewnej itd. Wyjaśnić przy tym należy, że przyjętą dla określonego produktu cenę wolnorynkową sprzedaży zmniejsza się o 10 do 15 %, gdyż w wewnętrznym obrocie tego produktu nie ma kosztów transportu do ewentualnego rynku zbytu, a jakość zużytych w gospodarstwie produktów jest najczęściej niższa od jakości artykułów sprzedawanych.

Pewną trudność w takiej metodzie sprawia wycena zbóż. Przez żadną bowiem z form wolnego rynku nie przechodzi u nas większość ilości zboża i w związku z tym brak jest dostatecznie reprezentacyjnej, wolnorynkowej ceny zboża. W roku 1952/1953 cena wolnorynkowa zboża wynosiła 200 zł, po potrąceniu 10 % uzyskano 180 zł, to znaczy prawie taką samą cenę, po jakiej Polskie Zakłady Zbożowe oddawały żyto Zakładom Młynarskim. Te ostatnie sprzedawały produkty przemiału zboża do produkcji chleba (mąkę), a odpadki (otřeby) zakładom obrotu paszami. Będąc same na rozrachunku gospodarczym wytrzymywały kalkulację, przez co ich cena zakupu zboża (żyto — 173 zł za q) mogła stanowić punkt oparcia dla wyceny zbóż w obrocie wewnętrznym w gospodarstwie, gdyż ta forma rynkowa reprezentowała dużą ilość zboża.

* „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej“ nr 2 (12), patrz: artykuł „W sprawie metody wyceny...”

W 1953/1954 roku wynikła jednak dodatkowa trudność, gdyż cena wolnorynkowa żyta wynosiła nie 200, a około 300 zł. I dlatego dla poprawnej wyceny ziarna zbóż posłużono się w IER dodatkowymi przesłankami, przyjęto mianowicie stosunki cen zbóż do żywca i ziemniaków kształtujące się na przestrzeni kilku lat oraz kalkulacje wynikające z proporcji do cen chleba, sprzedawanego przez państwo (po potrąceniu kosztów przemiału, wypieku i handlu). Wyznaczona w ten sposób cena żyta na 220 zł za kwintal, niższa znacznie od cen wolnorynkowych, utrzymana jednak była w skali ich wielkości. Pozostawała ona również w pewnej określonej proporcji do cen z roku 1952/1953 (180 zł za q), mianowicie w proporcji wydajności ziarna z ha w dwóch sąsiednich latach 1952 i 1953.

W 1954/1955 roku ceny wolnorynkowe kształtowały się następująco: ceny chleba utrzymane zostały na poziomie roku 1953/1954, cena wolnorynkowa zboża również nie uległa poważniejszym zmianom, została niewiele obniżona. Państwo jednak chcąc dysponować jak największymi rezerwami zboża przeprowadzało kupno towarowych nadwyżek zbóż po cenach nieco wyższych niż w roku 1953/1954 (około 250 zł); chcąc zaś chłopów zachęcić do sprzedaży przeznaczało w zamian za zboże atrakcyjne towary po stosunkowo niskich cenach. Wynikałoby z tego, że cena 250 zł za kwintal żyta zyskała sobie prawo obywatelstwa i można by ją przyjąć do naszych obliczeń. Jednakże ilość zboża skupionego tą drogą stanowiła w dalszym ciągu bardzo niewielki odsetek całej ilości zakupionego u chłopów zboża. Aby zatem poprawnie wycenić zboże w obrocie wewnętrznym, należało uwzględnić również ceny rynkowe innych artykułów rolnych i wyznaczyć cenę zboża na podstawie ich wzajemnych stosunków.

Ceny wolnorynkowe na żywca trzody chlewnej podniosły się o 1 zł (z 16 do 17 zł za kg). Ta nieznaczna tendencja zwyklowa cen żywca trzody chlewnej na wolnym rynku sprawiła jednak, że nasz aparat kontraktacyjny, chcąc konkurować z ubojem gospodarskim, zmuszony był kontraktować sztuki żywe bezpośrednio na targowisku. W rezultacie chłop, nie kontraktując na określony termin, otrzymywał w przeprowadzanej taką metodą kontraktacji średnią cenę 14 zł za 1 kg żywca (12 zł za 1 kg gotówką i około 2 zł na 1 kg — równowartość przywilejów kontraktacji). Tę cenę przyjęto do wyceny w 1954/1955 roku spożytego w gospodarstwie żywca. W latach poprzednich cena uzyskiwana przez chłopą w kontraktacji była taka sama; za podstawę wyceny brano jednak tylko 12 zł, uznając 2 zł przywilejów jako rekompensatę za zaplanowaną sprzedaż żywca państwu.

Podobnie podniosła się cena mleka płaconą rolnikom w mleczarniach. Przyjęto ją w wysokości 1,80 zł za 1 litr.

Jednocześnie zaznaczyła się nieznaczna tendencja zniżkowa cen ziemniaków na wolnym rynku. Mogło to być wywołane stosunkowo niezłym urodzajem ziemniaków w 1954 roku. Ponieważ w trakcie dalszych badań okazało się, że cena 60 zł przyjęta w 1953/1954 roku była już i tak nieco za wysoka, postanowiono obniżyć cenę ziemniaków zużytych na paszę do 50 zł pozostawiając cenę ziemniaków konsumpcyjnych (jakościowo lepszych) na poziomie 60 zł za 1 kwintal.

Wyceniając więc naturalną część produkcji rolniczej w roku 1954/1955

stanęliśmy wobec następujących zjawisk: podniosły się ceny produkcji zwierzęcej, pozostały na jednakowym poziomie (lub uległy nieznacznemu obniżeniu) ceny produkcji roślinnej.

Nasuwa się pytanie, jak tłumaczyć tego rodzaju zjawiska? Czym zostały one wywołane? Wydaje się, że decydował o tym cały zespół przyczyn. Oto ważniejsze z nich:

1. W społecznej wydajności pracy w rolnictwie indywidualnym dokonały się (i dokonują) nieznaczne przesunięcia na korzyść wydajności pracy w produkcji roślinnej. Nastąpiło to przede wszystkim na skutek wzrostu stopnia mechanizacji w produkcji podstawowych ziemiopłodów (zboża, ziemniaki). Wzrost udziału GOM w produkcji indywidualnych chłopów, wzrost zaopatrzenia gospodarstw w maszyny rolnicze (siewniki, młocarnie, żniwiarki, snopowiązałki, kopaczki itp.) zwiększyły mechanizację robót, a przez to również wydajność pracy w produkcji roślinnej. W porównaniu z tym w produkcji zwierzęcej zmiany te, jeśli w ogóle były, odbywały się znacznie wolniej. Sprawia to, że wartość artykułów zwierzęcych wzrasta w porównaniu do wartości artykułów roślinnych na skutek obniżenia się wartości tych ostatnich.
2. Odpływ ludności z produkcji rolniczej do pracy w innych gałęziach gospodarki narodowej, jakkolwiek został poważnie zahamowany w ostatnich latach, dokonuje się jednak w dalszym ciągu. Na skutek tego cena siły roboczej na wsi podnosi się, rolnik każe sobie więcej płacić za swoją pracę. Ponieważ więcej tej pracy (żywej) przeznaczają na produkcję zwierzęcą niż na roślinną, wymagania jego uwidoczniają się w cenie artykułów zwierzęcych.
3. Wzrost realnej siły nabywczej ludności miejskiej, prawdopodobnie przekraczający wzrost produkcji rolniczej, a tym bardziej produkcji towarowej, sprawia, że chętniej poszukiwane są na rynku towary rolnicze droższe, a więc nabiał, mięso. Ograniczona podaż nie zabezpiecza równowagi między podażą a popytem — wynikiem tego jest odchylenie cen na artykuły zwierzęce w górę od wartości.

Wydaje się, że powyższe przesłanki były wystarczające, aby zarejestrować zachodzące zjawiska w kształtowaniu się cen rynkowych na główne artykuły, i stąd zrozumiałe stają się zmiany w wycenie naturalnej części produkcji globalnej, zużyte w gospodarstwie chłopskim, a przeprowadzone w roku 1954/1955 w porównaniu do 1953/1954 roku. Wyjaśnienia wymaga jeszcze wycena zbóż. Podniesiono mianowicie cenę żyta i jęczmienia z 220 zł do 230 zł, owsa z 210 zł do 220 zł oraz pszenicy z 265 zł do 290 zł.

Głównym motywem takiej zwyżki były proporcje między głównymi artykułami rolniczymi. Tablica 1 zestawia te proporcje na przestrzeni lat 1925—1954/1955.

Gdybyśmy nie podnieśli nieco cen zbóż, proporcja między cenami żywca i zboża uległaby zbyt dalekiemu przesunięciu na korzyść żywca. Opłacalność hodowli przy znacznym podniesieniu cen artykułów zwierzęcych i pozostawieniu na jednakowym poziomie cen artykułów roślinnych odbiegałaby znacznie od prawdy, opłacalność ta bowiem, jakkolwiek wysoka, nie osiąga tak dużych rozmiarów.

Tabl. 1

**Proporcje cen między głównymi artykułami rolnymi
w latach 1925—1954/1955**

Okresy	Trzoda chłевна i ziemniaki	Trzoda chłевна i żyto	Żyto i ziemniaki
1925—1930	1:28	1:6,8	1:4,1
1931—1934	1:20	1:5,2	1:3,8
1935—1938	1:22	1:4,9	1:4,4
1947—1949	1:26	1:6,6	1:4,0
1950—1952	1:21	1:6,5	1:3,2
1952/53	1:24	1:6,66	1:3,6
1953/54	1:20	1:5,45	1:3,7
1954/55	1:25	1:6,09	1:4,2

Niżej przedstawiamy kalkulacje opłacalności po przyjęciu następujących cen:

cena żywca	14 zł za 1 kg
„ zboża	230 zł za 1 q
„ ziemniaków	50 zł za 1 q
10 q ziemniaków	— 500 zł
2 q żyta	— 460 zł
Razem	960 zł

Wobec 1 400 zł, jakie rolnik otrzymuje za 100 kg żywca trzody chłewnej, obliczone 960 zł stanowią 68,6%. Stąd wniosek, że za wyprodukowanie 100 kg żywca rolnik otrzymuje 440 zł jako opłatę za pracę, co stanowi 31,2% wartości tego żywca. W porównaniu do roku 1953—1954 opłata ta wzrosła z 28% do 31,2% i z 340 zł do 440 zł za 100 kg. Odpowiada to zjawiskom wyżej komentowanym.

W załączeniu przedstawiamy opracowany w IER przez Dział Statystyczny cennik obowiązujący w roku 1954/1955*.

* Cenniki dla roczników 1952/1953 i 1953/1954 są zamieszczone w „Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej“ nr 2 (12).

Artykuł	Cena za 100 kg w zł	Artykuł	Cena za 100 kg w zł
I. Produkty pochodzenia roślinnego			
<i>Ziemiopłody</i>			
Pszenica	290,—	Słoma motylkowych	60,—
Zyto	230,—	„ zbóż jarych	55,—
Jęczmień	230,—	„ „ ozimych	45,—
Owies	220,—	Plewy	55,—
Mieszanka zbożowa	220,—	Zielonki	24,—
Gryka	500,—	Kiszonki	30,—
Proso	500,—		
Kukurydza	250,—	<i>Warzywa gruntowe</i>	
Groch	620,—	Buraki ćwikłowe	45,—
Fasola	733,—	Marchew	50,—
Peluszka	300,—	Pietruszka	150,—
Bobik	350,—	Kapusta	60,—
Wyka ozima	480,—	Ogórki	120,—
Wyka jara	300,—	Cebula	170,—
Łubin słodki	300,—	Czosnek	1 800,—
Łubin gorzki	190,—	Pomidory	180,—
Buraki cukrowe kontraktowane	48,—	Rabarbar	200,—
Cykoria	60,—		
Rzepak i rzepik ozimy i jary	600,—	<i>Owoce</i>	
Mak	1 600,—	Jabłka	200,—
Len ziarno	700,—	Gruszki	400,—
„ słoma	240,—	Śliwki	300,—
„ włókno	1 700,—	Czereśnie	400,—
Konopie ziarno	785,—	Wiśnie	280,—
„ słoma	140,—	Porzeczkki	450,—
„ włókno	1 250,—	Agrest	400,—
Lnianka	550,—	Maliny	700,—
Inne: oleiste, rzodkiew oleista, krokosz, pachnotka, kapusta abisyńska, dynia oleista	600,—	Truskawki	600,—
Rącznik	1 500,—		
Słonecznik	600,—	<i>Przetwory młynarskie i pasze</i>	
Ziemniaki na sadzenie i spozycie	60,—	Mąka pszenna pytłowa 50%	500,—
„ na spasanie	50,—	„ „ „ 70%	400,—
Buraki pastewne	25,—	„ razowa 97%	320,—
Marchew pastewna	25,—	„żytnia pytłowa 60%	320,—
Brukiew pastewna	25,—	„ „ sitkowa 80%	300,—
Topinambur (bulwa)	25,—	„ „ razowa 97%	270,—
Koniczyna nasienie	2 600,—	Kasza jęczmienna	400,—
Inkarnatka „	1 300,—	„ gryczana	1 000,—
Lucerna siewna nasienie	3 200,—	„ jagłana	780,—
Lucerna chmiel nasienie	800,—	Ospa (śruta) żytnia	250,—
Esparceta „	600,—	„ „ jęczmienna	250,—
Seradela „	300,—	„ „ owsiana	240,—
Wysadki buraków cukrowych	48,—	„ „ miesz. zboż.	240,—
Nasiona i elity buraków cukrowych (kupno)	1 500,—	Otręby pszenne	160,—
Wysadki buraków pastewnych	35,—	„ żytnie	140,—
Nasiona i elity buraków pastewnych	1 200,—	„ jęczmienne	130,—
Siano koniczynowe	120,—	„ gryczane	130,—
„ łąkowe	100,—	Wartość łuski z prosa (otręby)	nie liczymy
		Makuch rzepakowy	170,—
		„ lniany	330,—
		Wysłodki suche	85,—
		„ świeże	6,30

Artykuł	Cena za 100 kg w zł	Artykuł	Cena w zł
II. Inwentarz żywy i produkty pochodzenia zwierzęcego		Jaja kurze konsumpcyjne	
<i>Konie:</i> za 1 szt.		za 1 szt.	1,—
Koń roboczy od 2 lat dobry	2 500,— 3 000,—	Mleko pełne za 1 l	1,80
Koń roboczy od 2 lat średni	1 700,—	Mleko odtłuszczone i maślanka za 1 l.	0,35
Koń roboczy od 2 lat słaby	1 000,—	Śmietana za 1 l	12,—
Żrebaki 1-roczone	500—1 000	Masło za 1 kg	48,—
Sysaki	300—800	Ser z mleka pełnego za 1 kg	13,—
Bydło: za 1 kg	6,20	Ser z mleka odtłuszczonego za 1 kg	4,50
Trzoda za 1 kg	14,—	Wetna za 1 kg	85,—
Owce za 1 kg	6,—	Pierze za 1 kg	80,—
Drób: za 1 szt		Miód za 1 kg	33,—
Kury	30,—	Skóry bydłecze za 1 szt.	60,—
Kurczęta do inwentury	10,—	„ cielęcze „ „	30,—
Kurczęta do spożycia	20,—	„ owcze z wetną „	60,—
Gęsi	60,—	„ owcze bez wetny	10,—
Gąsienia	20,—	„ jagnięce zwykłe za 1 szt.	20,—
Kaczki	35,—	„ królicze	5,—
Kaczęta	12,—	Cukier z kontraktacji buraków	11,80
Indyki	70,—	Olej za 1 l	26,—
Indyczęta	25,—	Drzewo budowlane	250,—
Króliki	30,—		
„ małe	10,—	III. Opał	
Rój pszczół	200,—	Węgiel za 100 kg	27,—
Gołębie	25,—	Drzewo opałowe szczapy w m ³	60,—
Mięso wieprzowe za 1 kg	16,—	Gałęzie (chrust)	15,—
Ślonina i sadło „	24,—	Torf q	10,—
Mięso cielęcze „	9,40		
„ baranie „	7,50		
Nawozy			
Azotniak 20,5% N	98,20	Miał wapienny przemielony	
Saletrzak 20,5% N	103,80	50% CaO	6,—
Wapnamon 15,5% N	77,80	Miał wapienny odpadkowy	
Siarczan amonu. 21% N	94,60	ca 40% CaO	4,80
Saletra sodowa 15,5% N	115,60	Wapniak mielony (węgiel wapnia) ca 98% CaO ₃	7,20
„ wapieniowa 15,5% N	115,80	Mączka fosfor 16% P ₂ O ₅	22,—
„ potasowa		Tomasyna 15/17% P ₂ O ₅	58,—
13% N, 45% K ₂ O	165,—	Supertomas. 27/29%	96,—
Superfosfat min. 16% P ₂ O ₅	52,—	Mączka kostna ca 30%	52,—
Superfosfat min. 19—20% P ₂ O ₅	60,60	„ „ 16% P ₂ O ₅	30,—
Wapno nawozowe palone miel. 85% CaO	14,40	Sól potasowa 40% K ₂ O	57—40
Wapno nawozowe palone miel. 65% CaO	11,10	Siarczan potas. ca 50% K ₂ O	78,—
		Kainit ca 12% K ₂ O	19,20
		„ ca 16% K ₂ O	22,80
		„ ca 19% K ₂ O	27,—